

Інформаційна довідка
щодо проектів законів України
«Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших
законодавчих актів України щодо посилення гарантій захисту прав жінок
при визначенні виду і розміру кримінальної відповідальності»
(реєстр. № 11230 від 01.05.2024 р.) та
«Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших
законодавчих актів України щодо гуманізації порядку притягнення жінок
до кримінальної відповідальності»
*(реєстр. № 11230-1 від 13.05.2024 р.)**

Законопроекти розроблено з метою гуманізації підстав призначення покарання у виді довічного позбавлення волі жінкам та визнання недискримінаційними діями встановлення різних видів та розмірів кримінальних покарань шляхом внесення змін до статті 64 Кримінального кодексу України (далі – КК України), законів України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні».

Визнаючи необхідність законодавчого забезпечення принципу рівності конституційних прав, свобод людини і громадянина, зокрема щодо підстав застосування покарання у виді довічного позбавлення волі, вважаємо за доцільне зазначити таке.

1. Законопроектом «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо посилення гарантій захисту прав жінок при визначенні виду і розміру кримінальної відповідальності» (далі – проект № 11230) пропонується доповнити частину першу статті 64 КК України реченням такого змісту: «Довічне позбавлення волі може бути застосоване до жінок лише при остаточному призначенні цього покарання за сукупністю вироків».

Така пропозиція не узгоджується із конституційним принципом рівності усіх громадян перед законом, відповідно до якого не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, *статі*, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками, а рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям (стаття 24 Конституції України).

Відповідно до правил призначення покарання за сукупністю вироків, у випадках, «якщо засуджений після постановлення вироку, але до повного відбуття покарання вчинив нове кримінальне правопорушення, суд до покарання, призначеного за новим вироком, повністю або частково приєднує невідбуту частину покарання за попереднім вироком» (частина перша статті 71 КК України). Тобто, у випадку вчинення жінкою декількох кримінальних правопорушень, за жодне з яких вона не була засуджена, – незалежно від ступеня тяжкості кожного з них, застосування покарання у виді довічного позбавлення волі до неї стане неможливим.

Пропоноване законодавче закріплення таких «пільгових» умов призначення покарання у виді довічного позбавлення волі певній категорії жінок є дискримінаційним і суперечить загальним засадам призначення покарання, відповідно до яких суд призначає покарання, враховуючи ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, особу винного та обставини, що пом'якшують, обтяжують покарання. При цьому особі, яка вчинила кримінальне правопорушення, має бути призначене покарання, необхідне й достатнє для її виправлення та попередження нових кримінальних правопорушень. Більш суворий вид покарання із числа передбачених за вчинене кримінальне правопорушення призначається лише у разі, якщо менш суворий вид покарання буде недостатній для виправлення особи та попередження вчинення нею нових кримінальних правопорушень (частина друга статті 65 КК України).

Так, явно несправедливим виглядатиме призначення покарання виключно у виді позбавлення волі на певний строк жінці, яка, наприклад, вчинила умисне вбивство двох або більше осіб на замовлення та з особливою жорстокістю (пункти 1, 4, 11 частини другої статті 115 КК України), у той час, як для призначення покарання у виді довічного позбавлення волі чоловіку буде «достатнім» вчинення умисного вбивства за наявності хоча б однієї обтяжуючої обставини, передбаченої частиною другою статті 115 КК України.

2. З аналогічних підстав дискримінаційною є пропозиція про поширення заборони застосування покарання у виді довічного позбавлення волі виключно *до жінок, які вперше вчинили злочин* (пункт перший розділу I проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо гуманізації порядку притягнення жінок до кримінальної відповідальності (далі – проект № 11230-1).

3. Пропозиція про розширення в частині другій статті 64 КК України переліку умов незастосування довічного позбавлення волі до жінок, які завагітніли під час відбування покарання (проект № 11230-1), є алогічною, оскільки ситуація щодо обрання міри покарання для жінки, яка завагітніла під час відбування покарання, може виникнути за умови, коли засуджена до покарання жінка вчинила новий злочин, або їй інкримінують діяння, вчинені раніше (до засудження), за які їй не було засуджено. Тобто у таких випадках довічне позбавлення волі до вагітної жінки, яка відбуває покарання, не

застосовується з підстав, передбачених чинною частиною другою статті 64 КК України, як до жінки, яка була у стані вагітності під час вчинення злочину або на момент постановлення вироку.

4. Назва та мета проекту № 1123-1 не узгоджуються з його змістом, оскільки пропонувані зміни до КК України не стосуються «порядку притягнення жінок до кримінальної відповідальності», а спрямовані на уточнення засад призначення покарання певного виду.

5. Положення пункту 2 Розділу II основного та альтернативного проектів, які містять тотожні пропозиції внесення змін до законів України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» про виключення можливості визнання дискримінацією встановлення різних видів та розмірів кримінальних покарань для чоловіків і жінок, потребують належної конкретизації. Адже попри те, що реалізація конституційного принципу рівності чоловіка та жінки у кримінальному праві дещо обмежена фізіологічними особливостями жінки (незастосування певних видів покарань до вагітних жінок та жінок, які мають малолітніх дітей, звільнення від відбування певних видів покарань, визнання вчинення кримінального правопорушення жінкою у стані вагітності обставиною, що пом'якшує покарання, тощо), його змістом є гарантування рівного для всіх громадян обов'язку понести справедливу відповідальність за вчинене кримінальне правопорушення.

6. Оцінюючи доцільність вказаних пропозицій, звертаємо увагу, що будь-який законопроект, метою якого є зміна підстав кримінальної відповідальності, розміру, виду покарань, повинен мати належне наукове обґрунтування й узагальнювати практику застосування статей кримінального закону, які пропонується удосконалити.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*